

MORGENDIENST

zondag 7 september 2025, 13^e zondag na Pinksteren
Stefanuskerk, Westerbork
voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

Moment van stilte

DE AANROEPING

Aanvangslied : *Psalm 1: 1, 2*

Groet

Zingen : *Psalm 1: 3*

Gebed voor de wereld

¹God van leven,
Zon voorbij elke zon,
Ziel voorbij elke ziel,
aanhoudende Heelmeester
van ons ganse bestaan,
toon ons in alles dat wij aanraken
en in ieder die wij ontmoeten
de voortdurende bevestiging
van uw aanwezigheid rondom ons,
opdat wij nooit denken dat u afwezig bent.
In al het geschapene bent u aanwezig;
in elke vriend die we hebben
schijnt het zonlicht van uw aanwezigheid door;
in iedere vijand die ons pad lijkt te kruisen,
bent u aanwezig, zoals in de wolk,
om ons uit te dagen tot liefde.
Toon uw glorie in de grauwt;
onthul voor ons uw aanwezigheid in de storm
tot al onze vreugden gezien worden
als een uitdrukking van u,
en onze alledaagse taken zich onthullen
als sacramenten in het wereldwijde huis van uw liefde.
Amen.

Glorialied : *Lied 713: 1, 2, 5*

DE DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : Deuteronomium 30,15-20²

¹ Gebed van George MacLeod, '[Glory in the grey](#)'.

² Vertaling Huub Oosterhuis & Alex van Ligten, [Tora – de vijf boeken van Mozes](#). Vertaald en toegelicht (Middelburg:

Zingen : Lied 362: 1, 3

Lezing uit het Nieuwe Testament : Johannes 1, 1-18³

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : Lied 324

Preek

Klimaatwetenschappers zijn het er al jaren eendrachtig over eens: de mens is het probleem. Dat werd trouwens eind jaren '60 al haarscherp geanalyseerd door de Amerikaanse historicus, tevens meelevend kerklid, Lynn White. De ecologische crisis, schreef hij, heeft een religieuze oorzaak.⁴ Maar dan moet er dus ook verder gezocht en dieper gegraven worden dan de stortvloed aan louter technische en juridische 'oplossingen' voor klimaatverandering waarmee we zowat dagelijks overspoeld worden.

Als de wortel van het probleem religieus is, moet er ook naar een religieuze oplossing gezocht worden. Dat was destijds al de conclusie van Lynn White. En als de mens het probleem is, moet die oplossing bij de mens beginnen. De mens die verbruikt en verwoest moet zich fundamenteel omkeren en weer de mens worden die schept en heelt.

In de laatste decennia is dat punt nadrukkelijk naar voren gebracht door bijvoorbeeld Ioannis Zizioulas. Deze Grieks-orthodoxe theoloog en bisschop gaat terug naar de bronnen van zijn orthodoxe theologie. Hij denkt helemaal vanuit de oosters-orthodoxe opvatting van de eucharistie. Maar wie vreest dat het nu wel erg spiritueel of vaag gaat worden, wees gerust. In de eucharistie wordt juist het aardse voluit gevierd als gave van God. En juist de gelovige die dat ernstig neemt, kan daadwerkelijk een uitweg vinden uit onze ecologische crisis, namelijk door het mens-zijn radicaal te hervormen.⁵

-

Skandalon, 2024) pag. 774.

³ [Naardense bijbel](#) (2024) – met aanpassingen: 'woord' i.p.v. 'het spreken'; 'vers 1 'een god' i.p.v. 'God'; vers 10-13 'het' i.p.v. 'hem'; vers 18 'eniggeboren zoon' i.p.v. 'eniggeboren god' – zie preek en voetnoot 12.

⁴ [Lynn White](#) (1907-1987) schreef '[The Historical Roots of Our Ecological Crisis](#)' in: *Science* Vol. 155, No. 3767 (March 10, 1967) 1203-1207. Lees vooral ook deze evaluatie 50 jaar later: Christoph Jedan, '[A Different Kind of Reformation](#): Revisiting the Lynn White Thesis' in: *Nederlands Theologisch Tijdschrift* 71/3 (januari 2017) 277-286.

⁵ Van [Ioannis Zizioulas](#) (1931-2023) is er net een Nederlandse vertaling uitgekomen, [Priesters van de schepping](#) (Middelburg: Skandalon, 2025). Over de ecologische crisis zegt hij daarin o.a. dit (pag. 76): "Misschien is het meest verschrikkelijke gevolg van de ecologische crisis niet zozeer de vernietiging van het milieu, maar de vernietiging van het concept mens. Het milieu kan slechts worden bewaard als het concept van het ware mens-zijn wordt bewaard." De gedachte dat onder onze ecologische crisis een spirituele oorzaak schuilt is overigens niet nieuw en bijvoorbeeld al te vinden bij de Amerikaanse socioloog, filosoof en planoloog [Lewis Mumford](#) (1895-1990) van wie ik dit sprekende citaat vond, uit *Faith For Living* (New York: Harcourt & Brace, 1940) pag. 216: "The segregation of the spiritual life from the practical life is a curse that falls impartially upon both sides of our existence." Mumford muntte de term *Machine* voor de door technologie en commercie overheerste samenleving en zag als alternatief een techniek naar menselijke maat die hij *Biotechnics* doopte, in [The Myth Of The Machine](#). 2 dln. (New York: Harcourt, Brace & Jovanovich, 1967-1970).

Maar wat heeft de bekende opening van het Evangelie naar Johannes daarmee te maken? Die schriftlezing hoort toch thuis bij Kerst? En gaat die niet over zo iets verhevens als de de godheid van Christus en de triniteit? Zo wordt het gewoonlijk inderdaad gelezen. Maar wie zorgvuldig leest ziet dat Johannes eenvoudigweg niet aan dogmatiek doet. Evenmin schreef hij met Kerst in gedachten. Het dogma van de drieëenheid kwam er pas twee eeuwen ná hem en Kerst ontstond nog weer een eeuw later.

Het zijn precies die eerste woorden van Johannes – *bij begin*, of klassiek: *in den beginne* – waar we gemakkelijk overheen lezen. Maar met precies die woorden knoopt het evangelie rechtstreeks aan bij het begin van de bijbel: de scheppingsverhalen uit Genesis.⁶ Ook andere woorden die Johannes gebruikt verwijzen naar die verhalen: *duisternis, licht, leven, mens*. Het gaat bij Johannes dus ook om déze aarde en dan vooral om de mens op die aarde.⁷

Want in de scheppingsverhalen is steeds de mens de kroon op de schepping. Let wel: de kroon, niet het doel. Het doel van de schepping is de rust van de sabbat waarop al het geschapene en ieder schepsel onbedreigd kan leven en tot zijn recht komt.

Maar het is ook juist de mens die al direct na de scheppingsverhalen het probleem wordt. Kaïn vermoordt zijn broer Abel. De werelden van goden en van mensen raken verward. Dan maken de mensen er zo'n gruwelijke puinhoop van dat God een zondvloed ontketent. En tenslotte, alsof mensen ook toen al niets leerden van de geschiedenis, bouwen ze een toren van Babel, zogenaamd 'tot in de hemel'. Als de mens zelf mag invullen wat 'kroon op de schepping' betekent, gaat het onverbiddeijk verkeerd. Vanuit zichzelf wil de mens een god zijn en over alles heersen. (Daarom redeneert de wereld nog steeds vanuit het perspectief van de heersers, politiek en economisch.)

Dus: wie is de mens? Dat wil zeggen: wie is de mens gezien vanuit de Schepper? Het scheppingsverhaal vertelt dat de mens, mannelijk en vrouwelijk, is geschapen 'in Gods beeld en als Gods gelijkenis'. Om daarover niet meteen een tweede preek te beginnen: kort gezegd betekent het dat de mens zelf in de meest opbouwende zin scheppend moet leven op aarde. Als medeschepper van God. Dat vertelt Genesis – en Johannes begint precies bij dat punt.

–

⁶ Er zijn twee scheppingsverhalen die elkaar aanvullen, maar ook becommentariëren: Genesis 1,1-2,3 en Genesis 2,4-25, waarbij [Genesis 2,1-3](#) als verbinding en scharnier gezien kan worden. De verbinding tussen Genesis 1 en Johannes 1 is ook uitgewerkt door Dineke Houtman in haar afscheidscollege als hoogleraar Judaica – [hier online beschikbaar](#).

⁷ Het Evangelie naar Johannes is voluit een Joods geschrift. Het is hoogstwaarschijnlijk ontstaan in Palestina, vroeg in de 2e eeuw, in een zg. johanneïsche gemeente. Daarbinnen waren er twee stromingen: een die sterk wilde vasthouden aan de Joodse traditie en een die meer open stond voor de hellenistische wereld daarbuiten. Daardoor lopen er in dit evangelie voortdurend twee verhaallijnen door elkaar: het verhaal van wat Jezus deed en leerde en gedeelten uit de discussies tussen de twee stromingen binnen die johanneïsche gemeente. 'Joden' slaat daarom in de eerste plaats op de judaïserende stroming binnen Johannes' gemeente en niet op alle Joden – en al helemaal niet op alle Joden van alle tijden. Zie: J. Louis Martyn, [History and Theology in the Fourth Gospel](#). Third Edition (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2003) – wel een boek voor vakmensen.

Maar hoe kan de mens dat: scheppend leven? Waar vindt hij daarvoor de wijsheid en waar vindt zij de kracht? Het gaat volgens Genesis in elk geval bloed, zweet en tranen kosten.⁸

Johannes begint precies bij de ene en enige bron van wijsheid en kracht die de mens nodig heeft om waarlijk mens te worden: het Woord. Dat is voor de mensen in Johannes' gemeente in de eerste plaats de Hebreeuwse bijbel, de Torah.⁹ Wie ook maar iets wil begrijpen van wie God is en hoe je als mens jouw kleine beetje daarvan kunt laten zien, moet de weg volgen van die verhalen, geboden, profetie, wijsheid en poëzie. *God is in de hemel en de mens is op aarde*, zegt de wijsheid. Dat *onderscheid* mag je nooit vergeten, maar tegelijk heeft dat wat van God is alles te maken met wat wij hier op aarde als mensen doen of laten.¹⁰

De brieven van Paulus en de evangeliën – waarvan dat van Johannes het laatste was – leggen die Torah uit voor zowel Joden als niet-Joden. En daarbij gaat Johannes zelfs nog een stap verder. Want hij verkondigt Jezus zelf als de Torah-in-vlees-en-bloed, het vleesgeworden Woord. Johannes besluit zijn proloog immers zo:

*Niemand heeft God ooit gezien;
de eniggeboren zoon,
die is in de schoot des vaders,
hij heeft (hem) uitgelegd!*

De *eniggeboren zoon* is Jezus. In heel zijn leven, spreken en handelen heeft hij ons getoond hoe wij als mensen beeld van God kunnen zijn. Zo heeft hij God uitgelegd en zo was hij waarlijk beeld van God. Wie dat erkent en er zelf naar leeft, kan Jezus zien als *zoon van God*. Dat betekent: de mens zoals God die als Schepper bedoelt. Dat gaat niet over een veronderstelde 'goddelijke natuur', maar om de *geloofsbelijdenis* dat God in Jezus' leven en werken ons laat zien hoe wij waarlijk mens op aarde kunnen worden. Het is ook niet hoe Jezus zichzelf noemt – zelf zegt hij juist 'mensenzoon' – maar hoe anderen belijden dat ze Jezus zien.¹¹

Ik moet uitleggen waarom ik vasthoud aan de lezing *eniggeboren zoon*. In nieuwere vertalingen staat daar nu *eniggeboren god*, of variaties daarop. Daarachter gaat een tekstkritische kwestie schuil: wat stond er oorspronkelijk in de Griekse tekst van het

⁸ [Genesis 3,16-19](#).

⁹ Zij het in de praktijk waarschijnlijk meestal de Griekse vertaling daarvan, de [Septuaginta](#).

¹⁰ Zie [Prediker 5,1](#). Een heldere, wat langere, uitleg van samenhang en onderscheid tussen hemel en aarde geeft Klaas Spronk, 'God is in de hemel en jij bent op aarde' in: [Theologie.nl](#) (1 november 2013; online). Voor de Griekse filosofie waren geest en materie gescheiden en dat dualisme vinden we terug in de stroming van de [gnostiek](#). In de 2e eeuw was die filosofie wijdverbreid, ook onder christenen. Zie de [Nag Hammadi-handschriften](#). Maar Johannes doet niet aan gnostiek omdat hij, heel Joods, vasthoudt aan de samenhang tussen hemel en aarde.

¹¹ De uitdrukking 'zoon van God' komt 7x voor in Johannes en is in de eerste plaats een titel, of belijdenis, die anderen adresseren aan Jezus: 1,34 (Johannes de Doper), 1,50 (Natanaël), 11,27 (Marta) en 20,31 (Johannes de Evangelist). Op de overige drie plaatsen spreekt Jezus óver 'de zoon van God' zonder te zeggen 'dat ben ik'. Opvallend is dat deze titel juist in het verhaal van lijden en opwekking uit de dood niet voorkomt. Daarnaast komt de uitdrukking 'zoon des mensen' bij Johannes 13x voor, nagenoeg tweemaal zo vaak als 'zoon van God'. In de meeste gevallen is het Jezus die iets zegt óver de mensenzoon. Tweemaal noemt hij zichzelf expliciet zo (8,28 en 9,35vv) en eenmaal klinkt de dubbele vraag 'wie is de zoon des mensen?' (12,34). Wat betreft het lijdensverhaal en wat volgt: alleen aan het begin daarvan spreekt Jezus 1x over de 'zoon des mensen' (13,31).

Nieuwe Testament? De oudste handschriften verschillen daarover, maar het is een dubbeltje op z'n kant. Tot 1979 lazen alle kerken 'eniggeboren zoon', maar daarna viel het dubbeltje de andere kant uit. Omdat het Johannes duidelijk gaat om de ware *mens*, houd ik vast aan de traditionele lezing. En zeker ook omdat het bijbels gezien ondenkbaar is dat God 'geboren' zou worden. We moeten de evangelist geen dogma's in de mond leggen die de kerk pas eeuwen later heeft geformuleerd.¹²

-

Het begint dus bij het Woord, maar eerst wanneer dat werkelijk doordringt tot het hart, zal dat Woord gaan werken. Daarom zegt Johannes ook:

*...de Wet is door Mozes gegeven
'de genade en de waarheid' is door Jezus Christus geschied...*

Dat betekent *niet* dat die Wet, de Torah, overbodig is, een gepasseerd station. Absoluut niet! In Christus gaat die Torah juist naar alle volken. Wie volgeling van Christus wordt, ontdekt *de genade en de waarheid* dat die oeroude woorden van de Torah niet verouderd zijn, niet veilig weggeborgen bij een selecte schare uitverkorenen, maar vrij beschikbaar voor heel de wereld. Precies dat is de reden waarom Gods volk die woorden tot op vandaag zo zorgvuldig heeft bewaard, uitgelegd en geleefd.

Als we serieus iets willen doen aan de ecologische crisis, dan moeten we onszelf opnieuw

¹² Enige uitleg bij de tekstkritiek. Tot de uitvinding van de boekdrukkunst werden boeken met de hand gekopieerd. Bij elke nieuwe kopie konden er fouten insluipen of bewust veranderingen worden aangebracht. Van het Nieuwe Testament zijn zo ruim 5000 handschriften of fragmenten bewaard gebleven. Die worden door bijbelwetenschappers geordend in zg. tekstfamilies, dat zijn teksten die het meest met elkaar overeenkomen. Daarnaast is de datering van handschriften belangrijk. Een van de vier tekstfamilies van het Nieuwe Testament, de Alexandrijnse en daarbinnen vooral de [Codex Vaticanus](#) (4^e eeuw), heeft het meeste gezag gekregen als zijnde de oudste en meest betrouwbare tekstgetuige. Uit al die verschillende teksten stelt een wereldwijde groep specialisten de zg. standaardtekst samen, waarin eerlijkheidshalve de belangrijkste tekstvarianten in de voetnoten staan vermeld. Dat is het vak van de tekstkritiek. Voor het Nieuwe Testament is nu de standaarduitgave die van [Nestle-Aland](#), 27e druk. In Johannes 1,18 is de tekstkritische kwestie deze: staat er 'eniggeboren zoon' (*monogenès huìos*) of 'eniggeboren god' (*monogenès theos*)? Als handschriften hier afkortingen gebruiken is het verschil daartussen zelfs maar één letter. Op grond van tekstgetuigen of verwante woorden binnen het Evangelie van Johannes valt niet onomstotelijk vast te stellen wat de oorspronkelijke lezing is geweest. Vanaf de 26e druk uit 1979 heeft Nestle-Aland gekozen voor de variante lezing: 'eniggeboren god'. Die keuze steunt in feite alleen op de *Codex Vaticanus* en een enkel papyrus-handschrift. Maar de *NBV21* maakt het wel erg bont door hier gewoon het dogma van de drie-eenheid te schuiven in wat ze een 'vertaling' durft noemen (let op de hoofdletters!): 'de enige Zoon, die zelf God is'. Dat vind ik een exegetische doodzonde. Los daarvan: uit de Dode Zeerollen hebben we geleerd hoe veelkleurig de godsdienst was in die tijd. Dus zouden er ook van Johannes niet gewoon verschillende versies naast elkaar hebben bestaan, zonder dat er één exclusief maatgevend is geweest? Omdat de gedachte dat God geboren zou kunnen worden ondenkbaar is voor zowel de bijbel als de johanneïsche gemeente, kies ik dus voor 'eniggeboren zoon'. Op vergelijkbare, alsmede grammaticale gronden vertaal ik in vers 1c 'ja, een god is het woord geweest' en niet 'God'. Zie Alexander Smarius, ['Another God in the Gospel of John? A Linguistic Analysis of John 1:1 and 1:18' in: Horizons in Biblical Theology 44 \(2022\) 141-171](#). Zie ook [deze blog](#). Tenslotte: wil je in vers 18 toch *monogenès theos* lezen, dan moet je dat eerlijkheidshalve parallel aan vers 1c vertalen met 'een eniggeboren god'. Maar hoe zich dat dan verhoudt tot 'de vader', zou ik niet kunnen zeggen.

leren richten op God als Schepper en de aarde als diens schepping. Dat doen we door ons te verbinden met Christus. Dat is geen vrij zwevende spirituele oefening, maar in de eerste plaats een kwestie van in de leer gaan bij de geboden. Want bijbelse geboden zijn geen wetten die we domweg zouden moeten volgen, maar ongemakkelijke vragen en kritische inzichten. Ze sturen ons op weg om zelf te handelen, zelf na te denken, zelf grenzen te bewaren. Het boek Deuteronomium geeft niet minder dan een blauwdruk van een rechtvaardige en barmhartige samenleving. Daar kunnen christenen van leren en Jezus leert ons dat ook.

En daarom klinken die woorden van Mozes tot het volk Israël, op de drempel van het beloofde land, hier en nu, evenzeer in de kerk als in de synagoge.

*...het leven en de dood, de zegen en de verwensing
geef ik voor jouw aangezicht –
kies dan het leven
opdat jij leven zult, jij en je nageslacht,
door lief te hebben de Eeuwige, jouw God,
te horen naar zijn stem
en je te hechten aan hem,
want hij is je leven, je lengte van dagen
als je woont op de grond van de aarde...*

Dat is eigenlijk niet eens echt een keuze. Je doet het gewoon – of je leeft niet.

–

De ecologische crisis is inderdaad in de eerste plaats een probleem van de mens. Dieren gebruiken hun verstand – bijbels gezegd: hun *roeach* – om zich aan hun omgeving aan te passen. Maar mensen benutten al hun vernuft om de omgeving aan henzelf aan te passen. Zelfs als we aan ‘natuurbeheer’ doen, zetten we de natuur naar onze hand – om steeds weer te ontdekken dat dat eigenlijk nèt niet lukt. Vraag dat maar aan bever Willem of wolf Bram.

En mensen gaan nog verder. Ze bezien heel de aarde als één grote voorraad middelen. Niets is heilig en alles wordt behandeld als een ding. En met dingen kun je doen wat je wilt. Zelfs mensen worden behandeld als nummers, als dingen. Als er maar voordeel te behalen valt en winst gemaakt kan worden.

Hoe doorbreken we dat? Heel eenvoudig: door ons te bekeren. Door opnieuw te leren heel de aarde, de zeeën en rivieren, de bergen en wat er onder de aarde zit, met alles wat daarop en daarin leeft – door dat alles te zien met Gods ogen: als schepping die streeft naar voltooiing. Wij zijn daarvan niet de eigenaren, en zeker ook niet de case managers.

Alles op aarde heeft waarde, maar we moeten opnieuw leren dat los van geld te zien. Ons gedrag moet fundamenteel veranderen: dankbaarheid in plaats van hebberigheid, samenwerking in plaats van competitiedwang, opnieuw leren dat minder meer is. Maar die gedragsverandering zal alleen oppervlakkig blijven als die niet wordt gebouwd op een nieuw besef van heiligheid, van gerechtigheid en barmhartigheid.

Dat besef vraagt om een religieuze bekering. Dat stelt ons ervoor open om in alles en in allen iets te ontwaren van Gods Licht – een belangrijk woord voor Johannes. Dat kan concreet door een bos- of bergwandeling en door een goed gesprek met een vreemdeling. Dat hoeft niet perse met meditatie, yoga of tai chi (al kan dat helpen). Dat vraagt om gewone dagelijkse daden van respect en verantwoordelijkheid. En ook om bescheidenheid en gehoorzaamheid.

Wij zijn zo gefocust op het praktisch handelen, op het handen-en-voeten-geven, dat we bijna vergeten dat dat moet voortkomen uit een diepere bron. Geloven dat niet verder komt dan gelovigheid is nutteloos. Maar zonder geloof blijft ons handelen vruchteloos en zal het verwaaien op de wind.

Lynn White deed de serieuze suggestie om een voorbeeld te nemen aan hoe Sint Franciscus omging met de mensen, de aarde en de dieren. Diens Zonnelied stond niet per ongeluk in ons oude *Liedboek voor de kerken* (Gezang 400 – maar heeft het ernstig genoeg niet gehaald in het nieuwe *Liedboek* 2013)! En zeer bewust koos de vorige paus voor zichzelf de naam van deze heilige.¹³

Maar als we niet eerst langs die weg onszelf bekeren, blijven alle goed bedoelde en slim bedachte maatregelen boter aan de galg. Zonder een fundamentele mentale verandering zal er in de praktijk niet echt iets gaan gebeuren. Want onze menselijke zwakheden – onze angsten, onze drang tot heersen, onze verslaving aan comfort, onze egoïstische impulsen – zullen dan steeds weer winnen. De mens is het probleem, omdat die mens vergeten is wat ware menselijkheid is. Dat is: scheppend en helend leven. Als we niet eerst dat herontdekken, is alle inspanning waarschijnlijk vergeefs.

–

Nu heb ik nog nauwelijks iets nieuws gezegd. En hoe mooi het ook allemaal zal zijn, het is heel menselijk om niet te veel te verwachten van een religieuze omkeer. Toch is dat wel wat we iedere zondag vieren: dat die omkeer mogelijk is, dat God de wereld wil redden en dat wij daarvoor aan het werk moeten.

Maar we hebben een paar weken terug toch gehoord van Jona? De man die eerst onwillig, maar daarna toch met enige wellust de stad Ninevé haar ondergang aankondigt? En dan lekker comfortabel gaat zit wachten tot God zal 'leveren' op deze profetie? Maar die 'zondige stad' wordt *een stad Gods* genoemd en die 'heidenen' doen precies wat Jona niet verwacht: ze bekeren zich. Dat wil zeggen: ze houden op met diefstal, moord en doodslag en dat sluit meteen ook alle dieren in.

Fons Jansen zei het lang geleden al (en hielp zo mijn twijfelende vader om toch maar dominee te blijven): 'Heidenen bekeren is een christelijk werk, maar christenen bekeren is een heidens werk.' Ja, kom zeg! Als zelfs heidenen zich kunnen bekeren, dan wij toch zeker ook?

Met al onze techniek en wetenschap alleen gaan we de ecologische crisis niet beheersen. Het

¹³ Zie [Wikipedia](#). De profetische encyciek die [pauz Franciscus](#) op 24 mei 2015 schreef over onze omgang met de mens, de aarde en het milieu begint nadrukkelijk met de eerste woorden van het Zonnelied: *Laudato si'* – Geprezen zijt gij.

klimaat zal ons waarschijnlijk gewoon de baas zijn. Maar dat is geen enkele reden om het dan maar bij voorbaat, als kleine Jona's, op te geven. Laten we gewoon beginnen bij het begin: alles en iedereen zien en behandelen als Gods scheepsel, als vonkjes van het Licht waarmee de schepping begint. Het is in de grond van de zaak heel eenvoudig:

*Jezus zegt dat hij hier van ons verwacht,
dat wij zijn als kaarsjes, brandend in de nacht...*

Amen.

Orgelspel

Zingen : *Lied 488*

DE DIENST AAN DE ANDER

Collecte

Gebeden

Onze Vader

EINDE VAN DE DIENST

Slotlied : *Lied 316: 1, 4*

Zegen